

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

УДК 378.046-044.372

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15871626>

Адаптація вищої освіти до кризових викликів: європейський, американський та український досвід

Змійова Ірина Володимирівна

кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри германо-романської філології та перекладу Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», м. Харків, e-mail: i.zmiyova@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0281-7183>

Закринична Наталя Іванівна

старший викладач кафедри германо-романської філології та перекладу Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», м. Харків, Україна, e-mail: natazakri8@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2190-758X>

Паненко Інна Олексіївна

старший викладач кафедри германо-романської філології та перекладу Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», м. Харків, Україна, e-mail: innapanenko2020work@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8326-9555>

Шмакова Ліана Миколаївна

викладач кафедри германо-романської філології та перекладу
Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»,
м. Харків, Україна, e-mail: lianashmakova6@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8416-9510>

Прийнято: 19.06.2025 | Опубліковано: 29.06.2025

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу трансформацій вищої освіти в умовах пандемії COVID-19 та повномасштабної війни в Україні. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення того, як екстремальні зовнішні обставини вплинули на сталість, якість та структуру освітнього процесу в університетах. Особливу увагу приділено розмежуванню понять «дистанційна освіта» і «екстремне дистанційне навчання», які досі нерідко ототожнюються в академічному та нормативному дискурсі.*

***Метою** дослідження є виявлення закономірностей, що визначають успішність адаптації університетів до цифрових трансформацій, а також порівняння досвіду закладів вищої освіти в Україні, Європі та США щодо організації освітнього процесу в умовах криз. В статті використано такі **методи:** компаративний аналіз, контент-аналіз звітів міжнародних організацій (EUA, EDUCAUSE, CEDOS, UNICEF), а також результати сесійної успішності студентів трьох факультетів Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» за 2021–2024 роки.*

***Узагальнені результати** вказують на три критичні чинники успішності: готовність до використання цифрових інструментів на рівні інституційної культури, наявність гнучкої педагогічної моделі, а також*

здатність системи до підтримки академічної стабільності в умовах багаторічної кризи. **Виявлено**, що формальна стабільність освітніх показників часто супроводжується латентними проблемами фрагментації досвіду та нерівномірності адаптації між структурними підрозділами.

Наукова значущість роботи полягає в спробі концептуалізувати екстрену цифрову адаптацію як окреме явище, що вимагає переосмислення освітньої політики та оцінювання. Перспективи подальших досліджень пов'язано з розробкою механізмів оцінювання, здатних виявляти не лише знання, а й навички взаємодії, критичного мислення та самоорганізації студентів у гібридному навчальному середовищі.

Ключові слова: вища освіта, гібридне навчання, дистанційне навчання, освітні технології, пандемія COVID-19, російсько-українська війна, університет, цифрова трансформація освіти.

Adaptation of Higher Education to Crisis Challenges: European, American and Ukrainian Experience

Iryna Zmiiova

PhD (Philology), Associate Professor, Professor at the Department of Germanic and Romance Languages and Translation of Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”, Kharkiv, Ukraine, e-mail: i.zmiyova@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0281-7183>

Natalya Zakrynychna

senior lecturer at the Department of Germanic and Romance Languages and Translation of Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”,

Kharkiv, Ukraine, e-mail: natazakri8@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2190-758X>

Inna Panenko

senior lecturer at the Department of Germanic and Romance Languages and Translation of Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”,
Kharkiv, Ukraine, e-mail: innapanenko2020work@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8326-9555>

Liana Shmakova

lecturer at the Department of Germanic and Romance Languages and Translation of Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”, Kharkiv,
Ukraine, e-mail: lianashmakova6@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8416-9510>

Abstract. *This article examines the transformation of higher education under the dual impact of the COVID-19 pandemic and the full-scale war in Ukraine. The relevance of the study lies in the need to understand how extreme external conditions have affected the continuity, quality, and structure of academic processes within universities. Special attention has been paid to distinguishing between ‘distance education’ and ‘emergency remote teaching’ – terms that are still frequently conflated in both academic discourse and regulatory frameworks.*

The aim of the study is to identify the patterns that determine the success of universities’ adaptation to digital transformations, as well as to compare the experience of higher education institutions in Ukraine, Europe, and the United States in organizing the educational process under crisis conditions. The methods used in the research include the comparative analysis, the content analysis of reports by international organizations (EUA, EDUCAUSE, CEDOS, UNICEF), and the results of sessional academic performance data of three faculties of Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy” for the period of 2021–2024.

The results the authors highlight three critical success factors: readiness to integrate digital tools at the level of institutional culture, the presence of flexible pedagogical models, and the system's ability to maintain academic stability under prolonged crisis conditions. They revealed that the formal stability of academic indicators is often accompanied by latent issues of fragmented learning experience and uneven adaptation across structural units.

The scholarly significance of this work lies in the attempt to conceptualize emergency digital adaptation as a distinct phenomenon requiring a rethinking of educational policy and assessment practices. Future research should focus on developing assessment mechanisms capable of evaluating not only knowledge acquisition but also collaborative skills, critical thinking, and student self-regulation within hybrid learning environments.

Keywords: *COVID-19 pandemic, digital transformation in education, distance learning, educational technologies, higher education, hybrid learning, Russian-Ukrainian war, university.*

Постановка проблеми. Під час пандемії COVID-19 і подальшої повномасштабної війни в Україні вища освіта зіткнулася із безпрецедентними викликами, які вимагали негайної адаптації як від університетів, так і від усіх учасників освітнього процесу. Те, що відбувалося в аудиторіях різних країн та поза ними, стало своєрідним глобальним експериментом, результати якого досі впливають на академічне середовище. Навчальні заклади, змушені адаптуватися до обмежень та загроз, стикнулися із завданням гарантувати безпеку, надійність та доступність освіти в найскладніших умовах. Масштаби трансформації виявилися вражаючими: 95% європейських університетів здійснили перехід на дистанційне навчання в масштабах всього закладу, а решта впровадила його принаймні в окремих

підрозділах. Ці події висвітлили вразливість традиційної освітньої моделі та поставили під сумнів її стійкість до криз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навесні 2020 року швидке поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) призвело до кризи у всіх сферах життя. Безпрецедентні карантинні обмеження було впроваджено у більшості країн світу. Вони стосувалися насамперед свободи пересування людей, вимушеного соціального дистанціювання та носіння масок. Сфера освіти також не стала винятком, адже у традиційному форматі передбачала особисту присутність усіх учасників освітнього процесу [1, с. 26].

Аналіз досвіду європейських закладів вищої освіти, проведений Асоціацією європейських університетів (European University Association, EUA), показує, що за схожістю зовнішніх викликів приховувалися кардинально різні шляхи адаптації, обумовлені не лише технічними можливостями, але й глибинними культурними та інституційними особливостями освітніх систем. Майже три чверті інституцій Європейської вищої школи планують переглянути свої магістральні стратегії принаймні частково (63%), при цьому лише 9% вказують на кардинальні зміни, що значно менше порівняно з 21% у світовому масштабі [2].

В опитуванні 2020 року, проведеному у Каліфорнійському політехнічному університеті Помона, 34% студентів STEM-спеціальностей серед аспектів дистанційного навчання, які зазнали негативного впливу, обрали зниження якості освіти, 22% – відокремленість від очного навчання, 21% стикнулися з труднощами адаптації до «нової нормальності» [3].

Для України ситуація ускладнилася додатково. Після 24 лютого 2022 року до пандемічних викликів додалася повномасштабна війна, що призвело до значних порушень безперервності освітнього процесу, змушуючи заклади вищої освіти адаптуватися до умов бойових дій [4]. У деяких регіонах навчання припинялося на тижні, студенти та викладачі втрачали зв'язок, а

освітній процес набував фрагментарного характеру, що впливало на якість та доступність освіти, особливо для внутрішньо переміщених осіб та тих, хто перебуває в зоні бойових дій [5].

Аналіз впливу війни на українську вищу освіту в європейському контексті наведено в [6], де стверджується, що воєнне вторгнення спричинило радикальне «розпакування» освітньої системи – виявлення її вразливостей, структурної невідповідності й обмежень мобільності. Автори підкреслюють, що міжнародна підтримка, попри декларативну солідарність, виявилася фрагментарною і неготовою до довготривалих рішень. Водночас війна актуалізувала питання неформальної функції університету як простору безпеки, взаємної підтримки та мінімального гуманітарного захисту в умовах системної кризи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Війна в Україні призвела до дестабілізації в багатьох аспектах суспільного життя. Однією з найбільш уразливих галузей стала освіта, яка не встигла стабілізуватися після випробування глобальною пандемією. Вплив війни на освіту в Україні – це питання, яке потребує аналізу та обговорення, адже від нього залежить культурне майбутнє як країни загалом, так і наступних поколінь. А інституційна готовність до змін, до формування нових форматів організації навчального процесу та забезпечення доступності освіти в умовах невизначеності зумовлює актуальність цього дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета роботи – комплексний аналіз трансформації університетської освіти під впливом пандемії COVID-19 та воєнних дій в Україні, виявлення ключових факторів успішної адаптації та осмислення перспектив розвитку вищої освіти в умовах нової реальності. Дослідження ставить завдання порівняти досвід європейських, американських та українських університетів, розкрити принципову різницю між екстремим дистанційним навчанням та справжньою дистанційною

освітою, а також сформулювати перспективи для подальшого розвитку освітніх систем. Для досягнення поставленої мети в статті використано компаративний аналіз досвіду закладів вищої освіти Європи, США і України, контент-аналіз звітів міжнародних організацій (EUA, EDUCAUSE, CEDOS, UNICEF), а також статистичний аналіз результатів сесійної успішності студентів трьох факультетів Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» за 2021–2024 роки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Європейський досвід адаптації

Європейські університети продемонстрували варіативність моделей адаптації до пандемічних викликів, що виявили глибинні інституційні відмінності. Через складність координації між численними підрозділами великі заклади демонстрували більші труднощі у розробці єдиного підходу порівняно з меншими академічними спільнотами.

Європейські університети продемонстрували варіативність моделей адаптації до пандемічних викликів, що виявили глибинні інституційні відмінності в рівні автономії та фінансової підтримки. Критичним чинником успішної адаптації виявився попередній досвід цифрових технологій: лише 28% європейських ЗВО заявили, що більшість їхнього персоналу мала досвід онлайн-навчання до COVID-19, як констатує звіт [2]. Водночас 85% закладів збільшили обсяг навчання з використання технологій для своїх співробітників.

Особливо складними виявилися виклики для міжнародної освіти та співпраці. Найсерйозніших втрат зазнали програми студентської мобільності (66%) у кількості студентів по обміну, тоді як зниження кількості міжнародних здобувачів ступеня бакалавра та магістра спостерігали 43% закладів для студентів з Європейського регіону та 50% для студентів з інших світових регіонів [2]. Академічні партнерства скоротилися у 46% інституцій,

хоча водночас зросла увага до віртуальних обмінів, оскільки 85% закладів планували підтримувати цифровізацію як стратегічний пріоритет у міжнародній співпраці ще до кризи. [2].

Згідно зі звітом EUA Trends 2024, від 40 до 66% закладів повідомили про довгострокові зміни в освітніх програмах. Найважливішим наслідком стала переорієнтація на добробут студентів – дві третини опитаних закладів акцентували на цьому, майже половина вказала на аналогічну увагу до працівників. 70% університетів відзначають хронічне недофінансування як головну перешкоду покращення якості навчання, а 44% вказують на знижуваний рівень фінансування за останні п'ять років [7].

Лише 12% студентів у Європі навчаються у гібридних режимах – абсолютна більшість (79%) повернулися до кампусів, підтверджуючи, що дистанційне навчання сприймається як доповнення очного навчання. Університети з високим рівнем технологічної підготовки зустріли кризу спокійно завдяки культурі використання цифрових інструментів, творчо поєднуючи онлайн та офлайн елементи.

Американський досвід адаптації

Досвід університетів США у період пандемії COVID-19 засвідчив здатність системи вищої освіти швидко адаптуватися до цифрових викликів завдяки наявній технічній інфраструктурі та інституційній гнучкості. Як зазначено у звіті американської асоціації EDUCAUSE [8], ще до початку пандемії понад 70% університетів уже використовували платформи LMS (Learning Management System) як основний інструмент управління навчальним процесом, а 68% закладів мали інституційно закріплені цифрові сервіси підтримки студентів.

Перехід до дистанційного формату відбувався не як тимчасова заміна аудиторій, а як переформатування освітнього досвіду, з упором на забезпечення стабільного доступу до знань і збереження емоційного

добробуту студентів. Університети інвестували в розвиток інструментів адаптивного навчання, розширення сервісів індивідуальної підтримки, а також у підвищення цифрових компетентностей викладачів через внутрішні центри навчального дизайну. Пандемія стала каталізатором для трансформаційних процесів, які раніше розглядалися лише як поступові інновації. Згідно зі звітом, 64% університетів запровадили нові форми гнучкого навчання, зокрема змішані, асинхронні та competency-based моделі. Значно зросло використання аналітики навчання – понад 60% вишів почали застосовувати її для виявлення ризикових студентів і покращення освітніх траєкторій.

Особлива увага приділялася інклюзивності: 56% університетів запровадили спеціальні заходи для студентів із обмеженим доступом до інтернету або пристроїв. EDUCAUSE підкреслює, що ті заклади, які сприйняли пандемію як «інноваційну можливість», змогли побудувати стійку освітню модель, яка залишається релевантною і в постпандемічний період. Технології стали не допоміжним елементом, а фундаментальним інструментом освітнього дизайну, що визначає нові горизонти вищої освіти у США.

Український досвід адаптації

На цьому тлі ситуація в Україні виявилася особливо драматичною. Пандемія нашарувалася на вже існуючі системні проблеми: хронічне недофінансування, технологічний розрив між регіонами, нестабільний доступ до інтернету та обмежені можливості професійної підготовки викладачів. У дослідженні українського аналітичного центру CEDOS [9] наголошується, що пандемія COVID-19 стала викликом для української вищої освіти, зокрема через брак стратегічного бачення цифрової трансформації.

Переважна більшість українських університетів здійснювала перехід до дистанційного навчання спонтанно, без уніфікованих платформ чи

стандартизованих інструкцій. Це призвело до розмаїття форматів та нерівного доступу студентів до якісного контенту. Особливо вразливою виявилася аудиторія з малих міст та селищ через нестачу технічних ресурсів та нестабільне підключення до інтернету. Для викладачів дистанційне навчання під час пандемії теж стало справжнім викликом [10].

Було зафіксовано падіння академічної мотивації, зростання неформальності у викладанні та формалізацію оцінювання без справжньої перевірки знань. CEDOS акцентує, що відсутність державної стратегії цифрової трансформації змусила університети імпровізувати в умовах обмежених ресурсів.

Ситуація стала непередбачуваною після 24 лютого 2022 року, коли до пандемічних викликів додалися воєнні загрози. Повномасштабна війна призвела до значних порушень освітнього процесу: у деяких регіонах навчання припинялося на тижні, студенти та викладачі втрачали зв'язок, що особливо вплинуло на внутрішньо переміщених осіб [5].

Адаптаційні моделі, які європейські, американські та українські університети використали в кризових умовах, були відповіддю на надзвичайні обставини, проте кожна містила власне розуміння сутності цифрової освіти. Особливо важливою стає чіткість термінів: чи йдеться про повноцінну дистанційну освіту, чи про тимчасове екстрене рішення? Це питання постає у центрі сучасних досліджень і потребують детального аналізу.

Важливе розуміння природи освітніх трансформацій знаходимо в [11], де розкривається принципова різниця між двома явищами, що часто плутають. Справжня дистанційна освіта народжується з усвідомленого вибору студента і передбачає продуману педагогічну архітектуру та ретельно підготовлені матеріали. Натомість те, з чим зіткнулися університети під час пандемії, було радше актом виживання – екстремим дистанційним

навчанням, що виникло не з бажання, а з необхідності. Змішування цих понять створює небезпечну ілюзію про цифрову освіту як єдине ціле.

Перехід у віртуальний простір торкнувся глибинної сутності освіти: найцінніші елементи – живий процес взаємодії, формування критичного мислення, досвід співпраці – виявилися найбільш вразливими за екранами. Студенти зіткнулися з необхідністю стати архітекторами власного навчального простору, втративши безпосередній контакт та неформальні моменти спілкування, які часто виявляються найпродуктивнішими для розуміння складних концепцій.

Результатом стала глибока ізоляція та втрата відчуття причетності до академічної спільноти. Це особливо яскраво проявлялося під час синхронних занять: вимкнені камери, мовчазні мікрофони, мінімальна активність у чатах створювали атмосферу формальної присутності без справжньої участі. «Трансакційна дистанція» [12] стає особливо критичною при вивченні іноземних мов, де важливі не лише слова, а й інтонації, жести, спонтанні реакції.

Глибинний аналіз цих проблем представлений в [13], де системно досліджується досвід екстреного дистанційного навчання, а висновки звучать як діагноз: нестабільна організація, недостатня підтримка, втрата якості змісту. В роботі наголошується, що університети не можуть просто адаптувати наявні онлайн-інструменти – потрібні принципово нові стратегічні моделі, які враховують не лише технічні можливості, а й педагогічну доцільність кожного рішення. Ця думка підтримується і в [14], де вказується на критичну необхідність централізованого управління онлайн-освітою та розробку єдиних методичних стандартів.

Найбільш тривожні наслідки розкриває ще одне дослідження [15], яке показує, що пандемічний досвід залишив глибокі сліди в студентському мисленні та поведінці. Молоді люди втратили не лише навички самостійного

навчання, а й здатність до ефективної групової роботи, неформального академічного спілкування, раціонального планування навчального часу.

Власні спостереження авторів статті доводять: студенти, які провели понад два роки в режимі екстреного дистанційного навчання, досі відчують дискомфорт у командній роботі, неохоче долучаються до дискусій та виявляють помітну невпевненість, коли потрібно публічно висловити власну думку. Це свідчить про те, що наслідки пандемічного досвіду виходять далеко за межі технічних навичок і торкаються фундаментальних основ академічної соціалізації.

Ситуація, що склалася, наочно підтверджується цифрами абсолютної успішності в зимових і літніх сесіях трьох навчальних років – 2021-2022, 2022-2023 і 2023-2024. Вибір цього критерія для аналізу обумовлено такими міркуваннями.

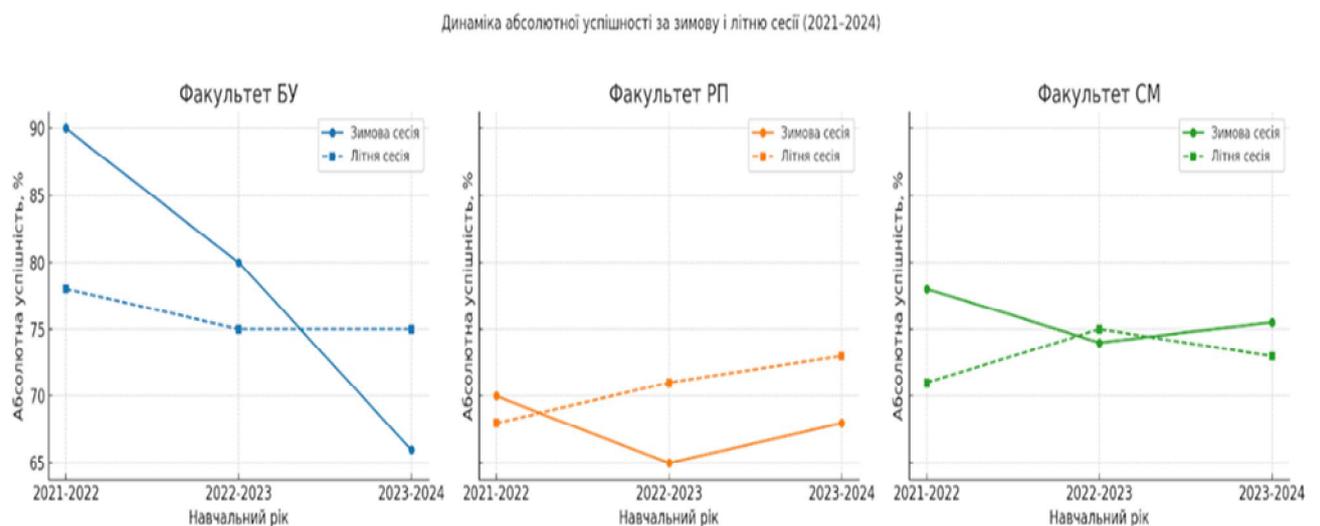
По-перше, періодизація академічних сесій дозволяє простежити динаміку адаптації до кризових умов у часовому контексті. По-друге, вибір саме цих двох сесійних періодів обумовлений їх стабільністю як звітних одиниць у системі європейської вищої освіти. Звіт EUA підкреслює, що 98% інституцій європейських ЗВО змогли провести іспити як заплановано, при цьому 78% установ запровадили нові формати оцінювання, включаючи онлайн/дистанційні іспити [7]. Таким чином, порівняння результатів зимових і літніх сесій дозволяє оцінити ефективність цих нових оціночних механізмів.

По-третє, сесійна періодизація відображає природний ритм академічного календаря, що дає змогу відокремити вплив кризових факторів від сезонних коливань успішності. Це особливо важливо в контексті висновків EUA про те, що більшість інституцій (71%) змогли випустити попередні когорти студентів, що свідчить про збереження академічних стандартів попри кризові умови.

Рисунок 1 демонструє результати порівняльного аналізу підсумкової атестації студентів трьох факультетів Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» (далі ХГУ НУА) – Бізнес-управління (далі БУ), Референт-перекладач (далі РП) і Соціальний Менеджмент (далі СМ) – зимові і літні сесії 2021-2022, 2022-2023 і 2023-2024 навчальних років [16].

Рисунок 1

Динаміка абсолютної успішності – зимова і літня сесії (2021-2024)

Джерело: створено за допомогою ChatGPT 4.0

На факультеті БУ спостерігається чітка негативна динаміка показників у зимовий період: зниження з 90% у 2021–2022 н. р. до 66% у 2023–2024. У літніх сесіях динаміка більш стабільна – успішність варіюється в межах 75–78%. Факультет РП демонструє контрастну картину. Абсолютна успішність у зимовий період зростає з 65% до 68%, але у літню сесію спостерігається послідовне зростання з 68% (2021–2022) до 73% (2023–2024). На факультеті СМ результати вирізняються найбільшою стабільністю: зимова успішність коливається в межах 74–78%, літня – 71–75%. Водночас варто звернути увагу на зниження літнього показника з 75% до 73% у 2023–2024.

Проведений аналіз успішності трьох факультетів у контексті посткризової адаптації європейської вищої освіти дозволяє сформулювати кілька ключових висновків, які корелюють із загальноєвропейськими тенденціями, виявленими дослідженням EUA.

1. Спостерігається значна варіативність адаптаційних траєкторій навіть у межах одного закладу. Факультет БУ демонструє негативну динаміку зимових показників (зниження з 90% до 66%), що може відображати складності з упровадженням нових оціночних механізмів.

2. Порівняння зимових і літніх сесій виявляє темпоральні особливості адаптації, що підтверджує методологічну доцільність сесійної періодизації. Стабільніші показники літніх сесій (особливо на факультеті БУ: 75-78%) свідчать про компенсаторну здатність університету до завершення навчального року, незважаючи на початкові труднощі.

3. Поступове зростання показників факультету РП (з 65% до 68% взимку та з 68% до 73% влітку) може свідчити про ефективність внутрішніх механізмів підтримки студентів, що відповідає загальноєвропейській тенденції посилення наскрізної співпраці між факультетами та кафедрами. А найбільш стабільні показники факультету СМ (зимові 74-78%, літні 71-75%) відображають модель освітньої організації, яка виявилася менш чутливою до зовнішніх впливів. Це узгоджується з висновком EUA про те, що деякі європейські інституції мали попередньо розвинені стратегічні підходи.

Варіативність адаптаційних моделей трьох факультетів демонструє, що навіть у межах одного закладу інституційні характеристики мають більший вплив на освітні результати, ніж зовнішні кризові чинники. Водночас потреба в подальшому вдосконаленні освітніх процесів залишається актуальною, особливо в контексті забезпечення сталості позитивних змін, досягнутих у період пандемії.

Висновки. Пандемія та повномасштабна війна в Україні стали каталізаторами трансформаційних процесів у вищій освіті. Проведене дослідження підтверджує, що ключовим чинником адаптації до кризових умов виступають не лише технології, а передусім інституційна культура, готовність до змін і наявність стратегічного бачення.

Університети, які заздалегідь інвестували у цифрову інфраструктуру та педагогічні інновації, зберегли цілісність освітнього процесу та змогли підтримати академічну спільноту в умовах невизначеності. Натомість установи, які розглядали цифрові інструменти як допоміжні, діяли переважно реактивно, що позначилося на якості навчання.

Український контекст виявив низку системних проблем: фрагментованість цифрової трансформації, відсутність нормативної бази для змішаного навчання, нерівномірний доступ до інтернету та нестача інституційної підтримки. Разом з тим, криза стала імпульсом до переосмислення освітньої політики, зокрема у напрямках педагогічного дизайну, оцінювання та психологічної підтримки.

Для України необхідною є поетапна розробка інтегрованої стратегії цифрової трансформації вищої освіти з урахуванням світового досвіду та національних обмежень. Вона має охоплювати нормативну підтримку змішаного навчання, інвестиції в підготовку кадрів, централізовану методичну допомогу та розвиток освітньої аналітики.

Особливу увагу слід приділяти формуванню навичок, що були недостатньо розвинені в умовах дистанційного навчання: комунікації, критичного мислення, командної роботи. Оновлення системи оцінювання має враховувати ці аспекти, переходячи від формального вимірювання до більш комплексної діагностики навчальних досягнень.

Перспективним напрямом є дослідження розвитку гібридних форматів навчання, здатних поєднувати гнучкість цифрових інструментів із

перевагами безпосередньої взаємодії. Успішність таких моделей залежить від узгодженості технічної інфраструктури, педагогічної доцільності та соціальної підтримки студентів.

Таким чином, майбутнє вищої освіти не передбачає вибору між традиційною та цифровою моделлю, а ставить за мету їхню раціональну інтеграцію, що базується на педагогічній доцільності, інституційній сталості та дотриманні академічних цінностей.

Список використаних джерел

1. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> (дата звернення 15.06.2025).
2. Gaebel M., Stöber, H. One year of Covid-19: the impact on European higher education. Brussels. 2022. URL: <https://eua.eu/publications/briefings/oneyear-of-covid-19-the-impact-on-european-higher-education.html> (дата звернення: 15.05.2024).
3. Selco J., Habbak M. STEM Students' Perceptions on Emergency Online Learning during the COVID-19 Pandemic: Challenges and Successes. Education Sciences. 2021. 11(12). URL: <https://doi.org/10.3390/educsci11120799> (дата звернення 16.06.2025).
4. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді : наук.-аналіт. доп. / В. Г. Кремень та ін. ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Пед. думка. 2023. 172 с. URL: <https://doi.org/10.37472/NAES-IHED-2023> (дата звернення: 15.05.2024).
5. Діти та війна в Україні : результати моніторингу потреб та підтримки дітей в умовах війни. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/26731/file/UNICEF_CiAC-monitoring%20report.pdf (дата звернення: 15.05.2024).

6. Astakhova, K., Mykhalyova, K., Guslenko, I. How the War in Ukraine Changes European Higher Education. IAU-Horizons. 2022. Oct. Pp. 38–39. URL: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/2404> (дата звернення: 15.05.2024).
7. Trends 2024 : European Higher Education Institutions in Times of Transition. 2024. URL: https://www.eua.eu/images/publications/Publication_PDFs/Trends_2024.pdf (дата звернення: 15.05.2024).
8. Teaching and Learning Edition : Horizon Report. 2021. URL: <https://library.educause.edu/resources/2021/4/2021-educause-horizon-report-teaching-and-learning-edition> (дата звернення: 15.05.2024).
9. Вплив війни на вищу освіту в Україні: виклики та перспективи. URL: <https://cedos.org.ua/events/vplyv-vijny-na-vyshhu-osvitu-v-ukrayiny-vyklyky-ta-perspektyvy> (дата звернення: 15.05.2024).
10. Мосьпан Н. Трансформація національної вищої освіти під час пандемії COVID-19 очима студентів та викладачів. Освітологічний дискурс. 2021. № 4 (35). С. 141 – 153. URL: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.49> (дата звернення 16.06.2025).
11. Голубєва М. О. та ін. Психолого-педагогічний зміст термінів «дистанційна освіта» та «екстрене дистанційне навчання»: спільне та відмінне. 2022. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.29.04.2022.103> (дата звернення: 15.05.2024).
12. Lo H. F. J. Learning from a transactional distance : a systematic review of distance education for second and foreign language learning. Oxford. 2021.
13. Calonge D. S., Shah M., Kizgin H. Contactless Higher Education : A SWOT Analysis of Emergency Remote Teaching and Learning during COVID-19. JESMA. 2022.

14. Amaechi C.V. et al. Scientific review and annotated bibliography of teaching in higher education academies on online learning. Sustainability. 14 (19). 2022. URL: <https://doi.org/10.3390/su141912006> (дата звернення: 15.05.2024).

15. Tsevi L. Evaluating Teaching and Learning in Higher Education Institutions in a Post-COVID Era. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED629007> (дата звернення: 15.05.2024).

16. Результати оцінювання здобувачів (2022/2023 навчальний рік). 2023. URL: <https://www.google.com/url?q=https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2023/07/rezultatu-ocinuvannya-2022-23.pdf&sa=D&source=docs&ust=1750333440467903&usg=AOvVaw2ixE8TYEc5-YTKj3OnMaMr> (дата звернення: 15.05.2024).